

Zselic

Készítette: Vercse Tímea



Elhelyezkedés, lehatárolás

Dunántúli-dombság = nagytáj

Mecsek és Tolna – Baranyai – dombvidék =
középtáj

Területe: kb. 1200 km²

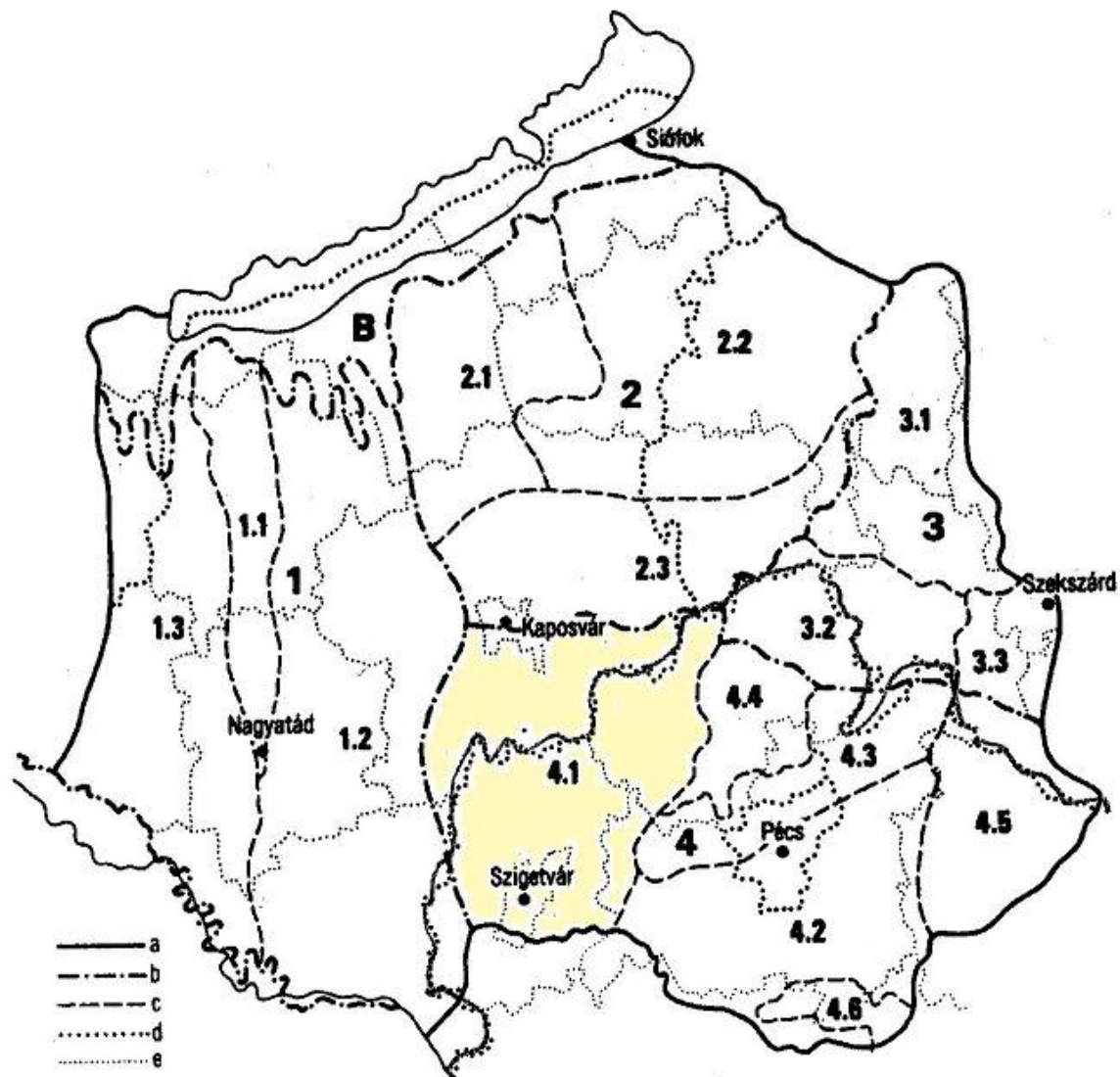
Határai:

Ny-on → Belső-Somogy

D-en → Dráva-sík

K-en → Völgyesség, Baranyai-Hegyhát, Mecsek

É-on → Külső-Somogy



1. ábra. A Dunántúli-dombság tájbeosztása és a közigazgatási határok (Szerk.: ÁDÁM L.-MAROSI S.-SZILÁRD J.)

a = nagytáj határa, b = középtáj határa, c = kistáj határa, d = megyehatár, e = járáshatár. B = Balatoni-medence déli része. 1 = Belső-Somogy: 1.1 = Márcali-hát, 1.2 = Kelet-Belső-Somogy, 1.3 = Nyugat-Belső-Somogy. 2 = Külső-Somogy: 2.1 = Nyugat-Külső-Somogy, 2.2 = Kelet-Külső-Somogy, 2.3 = Dél-Külső-Somogy. 3 = Tolnai-dombság: 3.1 = Hegyhát, 3.2 = Völgység, 3.3 = Szekszárdi-dombvidék. 4 = Baranyai-dombság: 4.1 = Zselic, 4.2 = Dél-Baranyai-dombság, 4.3 = Mecsek, 4.4 = Baranyai-Hegyhát, 4.5 = Mórágypécs-Geresdi-dombság, 4.6 = Villányi-hegység.

Határoló települések:

Kaposhomok (22É)

Csikóstöttös (9É)

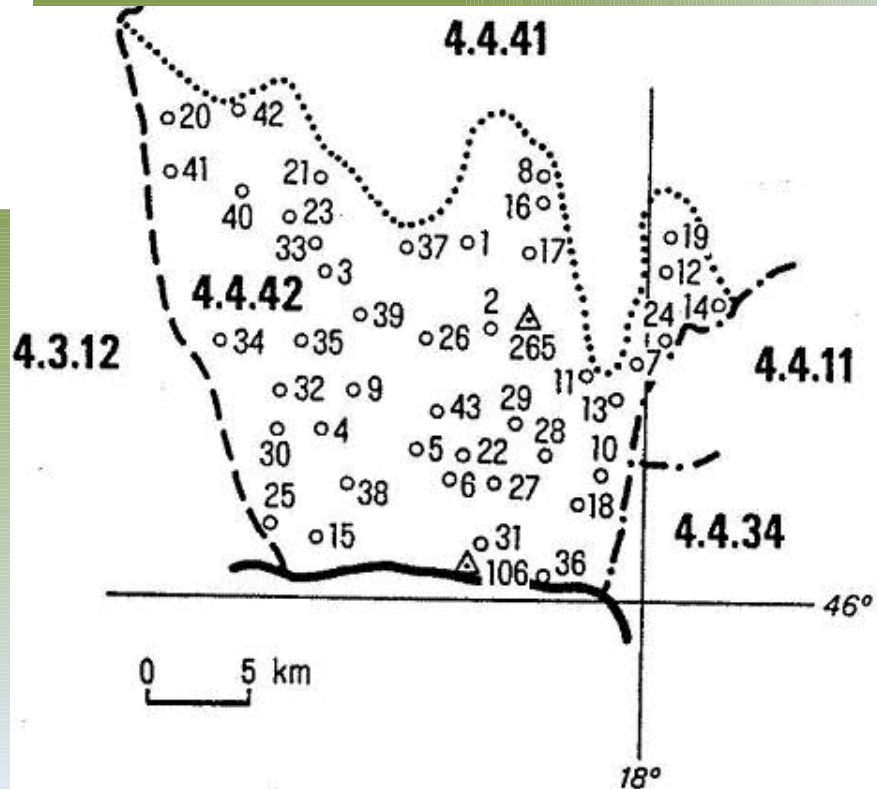
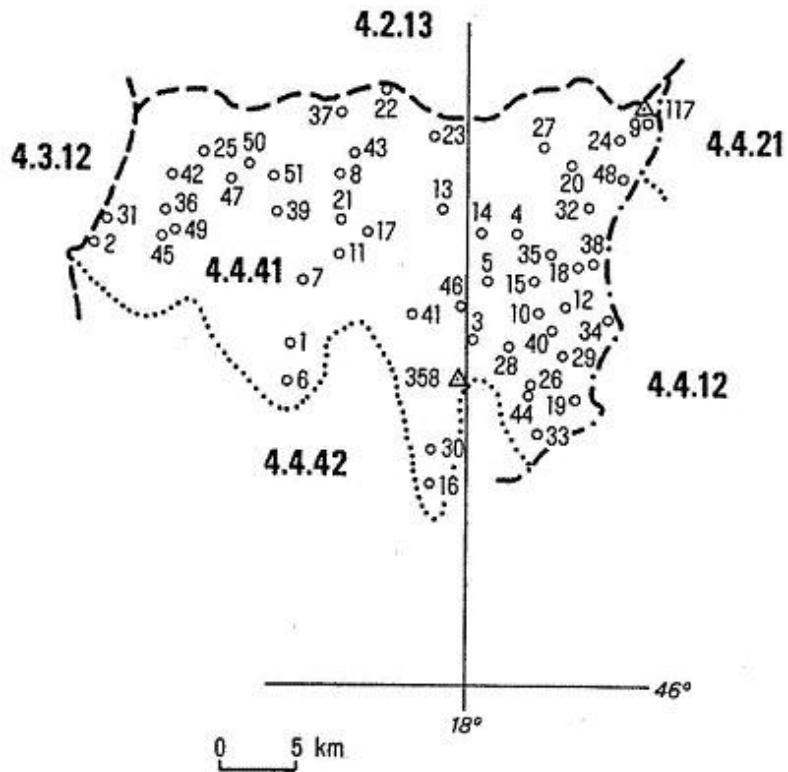
Oroszló (34É)

Lipótfa (31É)

Molvány (25D)

Kacsóta (18D)

Szentdienes (36D)



Kutatástörténet

- Cholnoky Jenő, Prinz Gyula, Pécsi Márton, Sárfalvi Béla, Bulla Béla, Szabó László egész ország természeti földrajza – nagyvonalakban
- Dunántúllal: Cholnoky Jenő: Somogy megye monográfiájának természeti földrajzi fejezete; Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld írásban és képben
- Lehmann Antal: A Zselic természeti földrajza (1971)
- Tarjáné Tajnafői Anna: Somogy megye természeti értékei – Zselic (2001)

Kutatástörténet

- Az éghajlat kutatásával : Kapronczay József (1965)
- A Dél-Dunántúl vízhálózatának kialakulásának kutatása: Ádám L., Marosi S., Szilárd J., Cholnoky J., Góczán L., id. Lóczy L., Lovász Gy., Pécsi M., Somogyi S., Szádeczky-K. E.
- Florisztikai kutatás: Kitaibel Pál, 120 növényfajt; Horvát Adolf Olivér, 428 növényfajt ; Borhidi Attila, erdőtípusok
- Állatvilág: Gebhardt Antal
- Talajkutatás: Stefanovits Pál

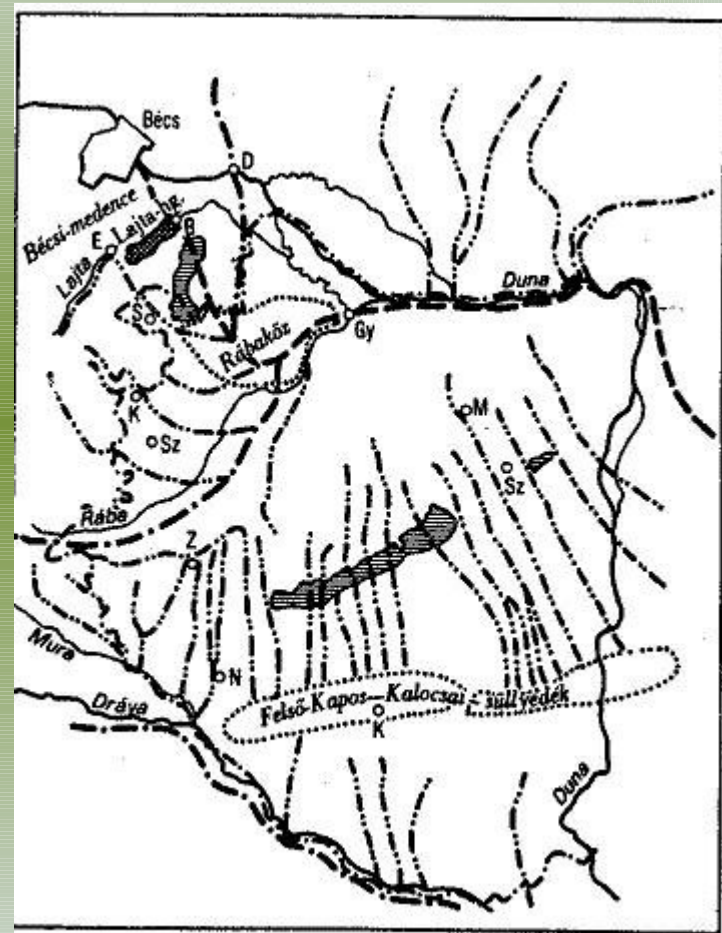
Kialakulás

- Paleozoos, variszkuszi kristályos kőzetekből az alaphegység
- Mezozoos képződmények K-en a felszínen is (alsó-triásztól tenger, alsó-kréta: hegységképző mozgások)
- Oligocén időszakig magas terület
- Pannon-takaró vastagsága K-en 200m, Ny-on 1600 m-t is eléri
- Alsó-pannonban: emelkedés
- Felső-pannonban: süllyedés
- Pleisztocén: lösz és derázió által felhalmozott löszszerű lejtőüledék
- Pleisztocén eleji emelkedés: ÉNY- DNy-i törésvonalakat okoz

Kialakulás

- Megindul a mai völgyhálózat kialakulása.
- Középső-pleisztocén: Kapos-völgy K-Ny-i irányú süllyedése, majd fokozatosan kialakul a Ny-K-i irányban húzódó vízválasztó
- Erős emelkedés miatt ÉK-DNy-i törésvonalak jönnek létre
- Würm: utolsó löszképződés
- Holocén: völgyhálózat tovább fejlődik; lepusztulás, átalakulás, antropogén felszínformálás.

A Dunántúli vízhalózat a pleisztocén elején és közepén



Hasznosítható nyersanyagok:

- falazó homok: Gödre
- tömör téглаagyag: Gödre, Bőszénfa, Kaposszerdahely
- blokktéгла agyag: Sásd, Simonfa
- fazekas agyag: Kishajmás
- anhidrit: Hetvehely, Bükköd
- falazó mészkő: Hetvehely, Bükkösd
- gipsz: Bükkösd
- öntödei homok: Helesfa, Bükkösd
- téглаagyag: Szigetvár

Morfológia

- Endogén erők → kéregmozgások → szerkezeti vonalak
- Exogén erők: lineáris és areális erózió. (derázió)
- „Álkarsztos formák”: dolinák, löszkutat
- Antropogén felszínformálás

- Dombhátak, rögök:
- É-i: 250-300 m, 50-100 és 100-150 m/4km² relatív relief
 - ÉNy-i halmok ; 4 rögsor; ÉK-i halmok
- D-i: 200-250 és 100-150 m/4km² relatív relief
 - Ny-i halmok, Almás-patak vízgyűjtője, Hollófészek térsége

Morfológia

- Völgyek:

szintén É-i és D-i területre. Főbb patakok völgyei.

É-on: Bárdi-, Berki-, Zselic-, Surján-, Baranya-csatorna , Gödrei-vízfolyás völgyei.

D-en: Gyöngyös, Almás-patak, Bükkösdi-víz völgyei

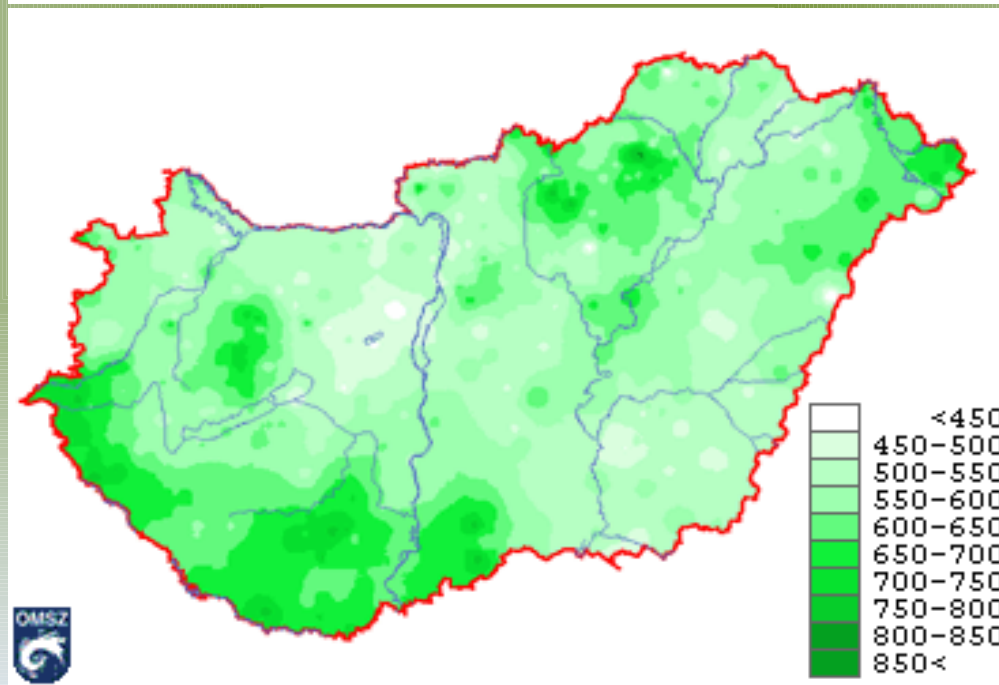
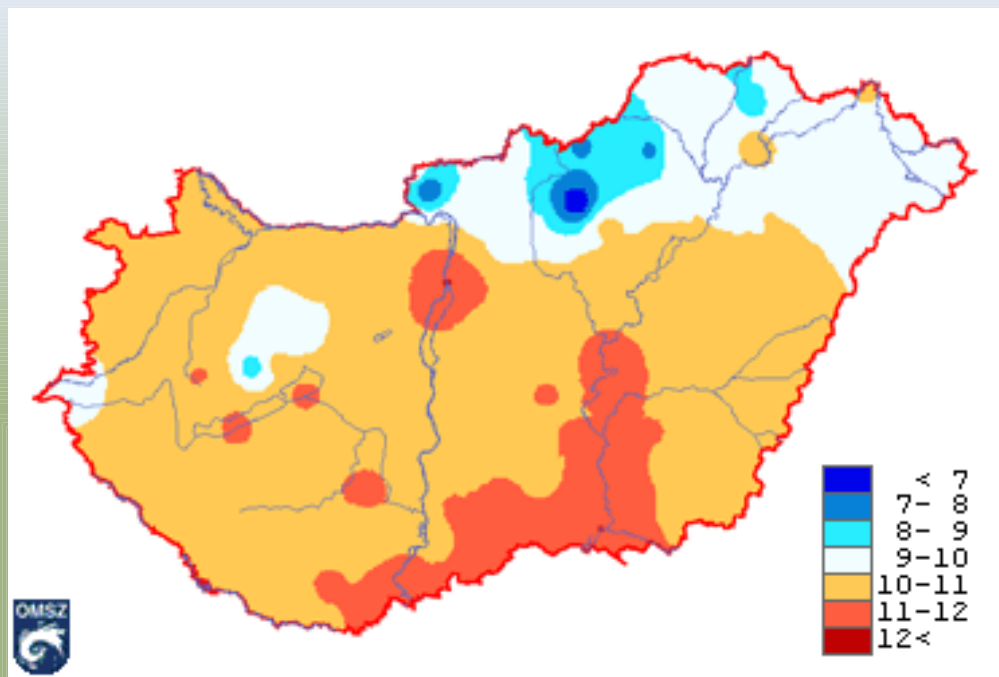
Deráziós folyamatok jellemzik

Aszóvölgyek tarkítják.

Sok aszimmetrikus völgy.

Éghajlat

- Napfénytartam: 1980-2020 óra
- Évi középhőmérséklet: 10 °C
- Ariditási index: É-on: 0,93-0,96, D-en: 0,95-0,99
- Szél: K-i és Ny-i szelek; ÉNy-i és DNy-i szél; sebesség: 2,5-3 m/s
- Csapadék: 600-750 mm között. Hollófészeknél felette.
- Relatív páratartalom: 74-77%
- Mérsékelten meleg, mérsékelten nedves éghajlatú.



Vízrajz

Felszíni vizek:

23 nagyobb és 100-nál több kisebb patak

- Fő vízvásztó É-i és D-i patakokra osztja
- Kapos vízgyűjtője: tavaszi árvíz, nyár végi kisvíz
83,3 km² árterület. 15 nagyobb vízfolyás. Bárdi-, Berki-, Zselic, Surján-patakok.
- Dráva: nyár eleji árvíz; nyár végi, őszi kisvíz; 15 km² árterület.

Gyöngyös, Almás-patak, Bükkösdi-víz
Halastavak, tározók



Vízrajz

- Felszín alatti vizek:
 - Talajvíz: 1,5 – 3,5 m között
 - Rétegvíz: felső-pannon rétegekben. Lány vizek.
1000 mg/l
 - Forrásokban gazdag: a talajvízből táplálkoznak.

Növényvilág

Nagy kiterjedésű erdőségek:

Bükkösök (Ny-i részen)

- Gyertyános - kocsánytalan tölgyesek (K-en; illír elemek)
- Ezüsthársas - cseres tölgyesek (száraz gerinceken)
- Tölgy – kőris - szil ligeterdők (völgyaljak)
- Éger - kőris ligetek (helyenként)
- Fenyőfélék: boróka (*Juniperus comunis*) és az erdeifenyő (*Pinus sylvestris*)

Növényvilág

- Lombfa: ezüst vagy magyar hárs (*Tilia tomentosa*).
- az illatos hunyor, a kisvirágú hunyor, **lónyelvű-és a szűrős csodabogyó** (*Ruscus hypoglossum*, *R. aculeatus*), a **piritógyökér** (*Tamus comunis*), szőrös rekettye, a török szegfű, a sárga bükköny, a tavaszi led, a vadciklámen, a **kakasmandikó** (*Erythronium dens-canis*), a genyőte, a sárgalikiom
- A legfontosabb mezőgazdasági kultúrák: búza, kukorica, vöröshere, paradicsom



Állatvilág

- fajok számát tízezer, a védett állatfajok száma kb. háromszáz
- nagy testű emlősök: gímszarvas (*Cervus elaphus*), dám (*Dama dama*), muflont (*Ovis musimon*)
- 108 madárfaj (pl. barátcinege, széncinege, kékcinege, vörösbegy, hamvas küllő, macskabagoly, csuszka, fakusz, egerészölyv)

Állatvilág

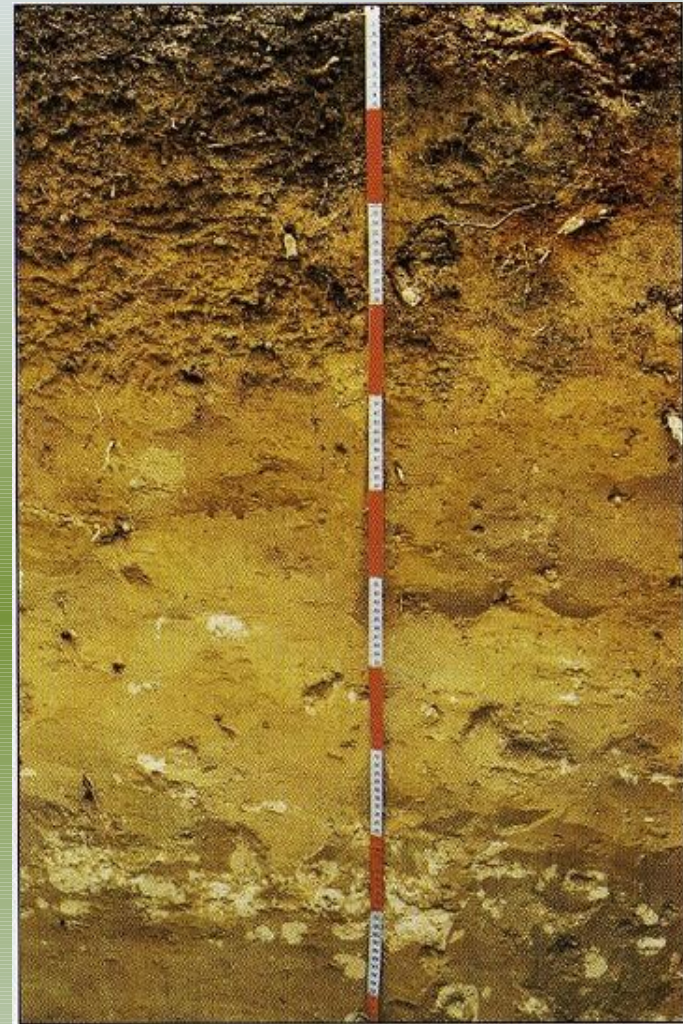
- vizes élőhelyek állatai: sárgahasú unkat (Bombina variegata), pettyes gőtét (Tritus vulgaris), tegzesek, haris (Crex crex), sávós pohók (Lemonia dumi), sárga billegető (Motacilla flava), rozsdás csuk (Saxicola rubetra)
- legelők és a kaszálók közelében: gyurgyalag (Merops apiaster) és búbos bankát (Upupa epops)
- ezer lepkefaj
- 121 közismert futóbogár



Talajok

Löszön, löszszerű lejtőüledéken.

- 1. Agyagbemosódásos barna erdőtalaj:
 - podzolos és nem podzolos
- 2. Barnaföld, Ramann-féle barna erdőtalaj
 - Vályogos vagy homokos közeten
- 3. Mészlepedékes csernozjom
- 4. Réti talajok: réti és lápos réti
- Talajerózió



Agyagbemosódásos barna erdőtalaj és Ramann-féle barna erdőtalaj

Speciális táji értékek

- Tájvédelmi Körzet - 9042 ha - 1976-tól
- Helyi jelentőségű védelem (a kastélyparkokat, kultúrtörténeti emlékhelyeket, fasorokat)

A legjelentősebbek: Farkaslaki

Természetvédelmi Terület, a Csepegő-forrás és környéke, az Almamelléki Ősbükkös és Gyűrűfű

- Szenna a legismertebb faluja
- Ibfán a Pipamúzeum
- Üveghuták kialakulása (Magyarlukafa)

Csepegő-kő



Szenna





Szennai falumúzeum
Hedrehelyi református templom

Felhasznált irodalom

- Lehmann A. (1971): A Zselic természeti földrajza.
- Marosi S. – Somogyi S. (szerk.) (1990): Magyarország kistájainak katasztere
- Rakonczay Z. (1997): Göcsejtől Mohácsig – A Dél-Dunántúl természeti értékei
- Tarjáné Tajnafői A. (2001): Somogy megye természeti értékei – Zselic

